

մնացած տեղեկութիւնքն ևս, որոնք կը վերաբերին այս և այն փորձերին՝ զանազան տեղեր և զանազան անձինքներէ կատարուած յընթացս 73—5 թուականաց անդրկովկասի մէջ :

ԲԺՇ. ԱՆԵՏԻՔ ԲԱՐԱՅԵԱՆՅ.

ՄՐՋԻՒՆՔ ԿՐՆԱՆ ԽՕՍԻԼ ԹԷ ՈԶ.

Զկայ մէկը՝ որ այս զարմանալի միջատներուն բարքն իւր հետադուռութեանց առարկայ ըրած ատեն՝ սոցա իրերաց հետ հաղորդակցելու մասին ունեցած ճարպիկութեան և ցոյց տուած նշանաւոր հանճարեղութեան վրայ չզարմանայ ևս չներգործուի՝ այս տեսարանէս : Հասարակաց վտանդի՝ ինչ լուրն արադուրեւմբ կը տարածի անհատներէ բաղկացեալ զաղթականութեանց մէջ, մինչդեռ այս լուրերս տանողներն շատ անգամ մէկ կամ երկու յառաջակարգ պահանջող մրջիւններ են : Սոցա հաղորդակցութեանց եղանակն անհասկանալի մնացած է մինչեւ ցարդ, եւ այս մասին ամենէն աւելի հաւանական երևցող ենթադրութիւնը սա եղած է թէ՛ ասոնք իրենց փոքրիկ շարժումն եղջիւրներովը տեսակ մը գործողութիւն կամ շարժումը կրնան : Այսպէս ուտելիք գտնելու և շտեմարաններու համար ասպատակութեան ելած մրջիւն մը՝ վերադարձին երբ ուրիշ մրջնայ մը հանդիպի, երկուքն ալ կանգ կառնուն, քանի մը վայրկեան շարժական եղջիւրներն յիրար կը քսեն, ապա մին իւր բնակարանը կը զառնայ, իսկ միւսն ընթացքը փոխելով ուղղակի դէպ ի առաջնոյն իրեն բերը գտած տեղը կը դիմէ : Թուի իմն թէ եղջիւրներու իրերաց շփումը պարզապէս տեսակ մը ողջունատուութիւն ըլլայ, ինչպէս որ երկու դրացիք կրնան իրարու ձեռք սեղմել, մինչդեռ խօսակցութիւնը բերանով կըլլայ : Ըստ Ղանտուա ուսուցչին, որ անցեալներն յատուկ տեղեկագիր մը մատուցեց այս նիւթիս վրայ՝ Բրուսիոյ Հոննան գաւառաց քնապատմական ընկերութեան, մրջիւնը մեղող գործիք մ' ալ ունին՝ որ պիտաներու գործիքին կը նմանի : Արդ՝ եթէ գործիք մը ունին, անշուշտ գործածելու համար է այն, եւ թէպէտ սորա պատճառած ծայնն ընդհանրապէս զգալի չէ՝ մարդկային ա-

կանջաց, բայց եւ այնպէս այս ծայնիս աստիճանը բազմազան լինելու մ' արտասանելու բաւական կրնայ ըլլալ : Յիշեալ ուսուցիչը բազում անգամ նշմարել է որ՝ խոշոր մրջնոց գումարտակներէն սուլելու նման տկար ծայն մը կուգայ՝ երբ գրգռելու ըլլատ զիրենք : Ըսել է որ առ այժմ կը մնայ այնպիսի գործիք մը չիլնել՝ որով կարենան լուելի այնպիսի ծայներ՝ որք հասարակարանը լսելի չեն, ինչպէս որ անտեսանելի ճաղագայթը այս նշանակաւ լուսաւոր կը դառնան. այն ատեն թերեւս գիտուններէն մին կարենայ մըրջնոց սեփական այլ ևս այլ բարրաւաց բաղդատական քերականութիւնն ալ ի լոյս հանել :

Մատիս, Թիւ 1671.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԱՌ ՍԱՐԵԿ.

Գնացիր հարաւ, զարձար դէպ իմեզ,
Սիրտս ի խինդ առաւ՝ երբ ես տեսայ քեզ.
Ո՛հ, մեր հին ծանօթ՝ դու բարի եկար,
Գու մեր բարեկամ և քաջ մխիթար:

Գու, թռչնակ սիրուն, ազատ թռչ-
չում ես,
Եւ քեզ հետ գարուն առ մեզ բերում ես,
Գարնան ես գուշակ՝ պատուական թռչ-
չուն,

Նախկին նախերգակ բնութեան նորոգ-
ման:

Քանի՜ երջանիկ ես դու քան զմարդ,
Մօտ կեանքիդ քաղցրիկ ոչ ինչ են մեր
զարդ.

Գու ազատ երգում՝ թռչում՝ ուր կամիս,
Ուր բաղն հրաւիրում՝ ազատ թռանիս:

Քեզ համար մի է փարթաւն և աղքատ,
Քեզ գանձ գրաւում չէ՝ ոչ խոստում
առատ.

Քանի՜ խեղճ է մարդն, չունի միշտ մի
կամք,

Խիղճն անանդորր, գործն անարգար:

Կա հաճոյանալ միայն է մտածում,
Ինքն խօսում այլ՝ կամքն այլ գործում.
Բայց թռչնիկ սիրուն, մի է քո նպատակ,
Յարգել Եստուծուն բոլորիցս էակ:

Կրա խնամքին ապաստան մնալ,

Կորա օրէնքին միշտ ծառայ դառնալ:

Կու կեղծաւորել երբէք չես գիտում,
Սուտ «այո՛», ասել՝ երբէք չես մտածում.

Քոնն արդար է, ամենայն ինչ պարզ,

Քոնն ի սրտէ է՝ ոչ այլտարազ:

Իցէ՞ արդեօ՛ք՝ երբեմն և մեզ,

Թռչել ազատ, շրջել ըստ քեզ,

Երգել զՏէր մեր Հայրենեաց,

Տօնել գարուն ի վայրս աւետեաց:

ԵՆՈՎՔ ՍԱՐԿ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ.

Ի Ս. ԵՋԷՆՅԷ.

Ք Ն Ա Ր

Ա.

Տխուր սրտին նախանձիկի ցնծութիւն,

Ըզրեզ կոչել արժան դատի մահացուն.

Գեամն, ընդէր, կամ թէ յինչ միտս, ում ինաւ,

Ընդ այս՝ հարցուն ունիմ առ քեզ ընդ երկար,

Քոյդ զարգասիս զեղանի

Հանել ի ցոյց աշխարհի:

Պատմեմ ինձաւ, ասո՛ լուայց, զուր անշունչ,

Ի՛նչ, կամ որով զօրես միշտ տալ մարդկանց շունչ,

Ո՛ր զփորձով մասն ինչ տղեաց պատշաճ լար,

Կազմ յարդարեաց հնչել նուագս, երգս, ինձաւ.

Ձի բընութիւնն ի քոյդ ծայն

Ջուարթ առնէ՛ զսիրտ համայն:

Քանի՜ տխուր սրտից ի ցաւս անըստի

Ի մոռացօնս տարեալ սուգ, վիշտ, տաս ըստի.

Եւ զիմ աւուրս տրտում ցաւոցս ակընկոր,

Ուրախութեան ցօղես անձրեւ մեղրածոր,

Ջսիրտս ի ցաւոց անսխառտ

Կացուցանել զերձ ազատ:

Ի քեզ զիւցաղն, արքայազուն ամենայն,

Տէր և սպրուկ վայելեն ծիրս բընութեան,

Երիտասարդ ընդ կուսանին յերգի ի խինդ

Ջուարթանան առնուլ կարաւ թինդ ի թինդ,

Ուր ցնծութիւն մինչ ի ծայթ

Գողցես դառնայ յորոգայթ:

Եւ որ այն սիրտ, որ յերգի անոյշ ծայնակից

Ջըբարախէ և չընդոստնու յար ի ցինծ.

Ձի քո հնչիւնդ ոչ մի միայն զբանականն,

Ա յիւ զանբանս դարձուցանէ՛ զամենայն,

Գողցես ի չու անդ յեղեմ

Երկնազնաց առնուլ ճեմ:

Արդ պատմեմ ինձ, ուստի՛ քո այդ զօրութիւն,

Ուրախ ըզսիրտ մարդոյն, զգաստ զգայութիւն

Առնել համակն մանուկն և ծեր թեթաղի

Ի մի քո ծայն, խորին հանդէս ունկընդիր.

Արդ ուսո՛ զիս անյապաղ,

Ե՛րբ քո սկիզբն, արդեօր վնդ:

Բ.

«Լուր դու երգակ, զարտասխտնիսն իմ առ քեզ,

Կրկնեաց քնարն, եթէ զստոյն հարցանես.

Ես կմ որ զմարդ զուարթնոցն առնեմ ճիշտ հանգոյն

Մինչ ի ցաւած սրտից թափել զմահանոյն,

Ըզսիրտ զարթոյց յիմ ի լար

Թելաղրեալ անդադար:

Խսկիզբն անդ արարածոց մինչ Աստուած,

Տարեց քնութեան հըրաման տայր ի զանգուած

Գալ եւ կազմել միմի զարդուցս աշխարհի,

Ես առաջին դաշնակ Ոգի հնչեցի,

Ձի մինչ հրաման տայր Աստուած,

Որհնէք տային կատարած:

Ոգոյս դաշնակ աստիճանին չափ հարման,

Պերճ յօրինէր սոխակ ի նուագսըն դարնան,

Ամենեցուն թռչնոց երկնից օղայնոց,

Սա գեղանուազ ողբայր եւ մերթ ի սիրտ խոց,

Ելեւէջիւ վեր ի վայր

Ընդ արուեստին՝ զիւտ սրանձայր:

Թումակն եկեալ յունկընդորութիւն նուաղին՝

Ճիշդ դասնէր եւ զեղանակ սոխակին.